

LITTERATUR

FÖRE STORMEN

EN FRANSK DIPLOMATS MINNEN FRÅN HITLERTIDEN

Av fil. kand. SVEN ÅSTRAND

Det tredje rikets ragnarök medförde en fullständig omdaning av den politiska världsbild Europa trots betydelsefulla temporära rubbningar sedan flera generationer företett. I den schackspelsliknande uppställning öst—väst, efter vilken världen politiskt formerat sig har det i Europas mitt i grus och spillror nedsjunkna Hitlerväldet förlorat sin politiska aktualitet i en snabbare takt än man för tre—fyra år sedan haft anledning att förmoda. I stället har trätt en historikernas strävan att fackmannamässigt med hjälp av de en masse publicerade memoarerna, dagböckerna, processreferaten etc. bedöma händelseutvecklingen under de tolv hitleråren, vilka i dramatik torde överträffa varje annan epok i Europas historia. Det kan i det sammanhanget synas befogat att fästa uppmärksamheten vid en i Sverige hittills blott föga uppmärksammas källa till denna tid, nämligen »Souvenirs d'une ambassade à Berlin sept. 1931—oct. 1938» (Paris 1946) av den förutvarande franske Berlinambassadören André François-Poncet, vars namn på sistone åter dykit upp i världsspalterna, sedan de västtyska frågorna blivit brännande.

Med sina vidsträckta kunskaper, tidigt inriktade på Tyskland och tyska förhållanden och sin litterära talang med dess styrka i psykologiska analyser, i skildringen av yttre effektfulla scenerier och även i den ypperliga översikten över nazismens ideologi är François-Poncet otvivelaktigt en typisk representant för den rikt kultiverade franska diplomattraditionen. Det stoff, som han i sin bok serverar är visserligen inte direkt sensationellt; det bygger tydligen helt på hans egna depescher utan konfrontation med allt det mäktiga material, som senare kommit i dagen, men det ligger ett betydande historiskt intresse i hans skiftande uppfattningar som diplomatisk förmedlare av de fransk-tyska förbindelserna under dessa år och i hans teckning av de märkliga män han i 30-talets Berlin mötte. Den första i raden av dessa var Heinrich Brüning, vars drag François-Poncet tecknar med vad man nästan ville kalla olycklig kärlek, enär Brüning delade sina landsmäns vid denna tid starka misstro mot Frankrike och fransmännen, med vilken förmälde sig den uppriktige katolikens motvilja mot Tredje republikens antiklerikalism. Men Brüning motsvarar för François-Poncet nära nog idealet för en ledande statsman i ett fredligt, demokratiskt Tyskland. De missgrepp han begick hänförde sig därför ingalunda såsom andra kritiker velat göra gällande,

till de begynnande auktoritära skiftningarna, som Weimarsystemet numera alltmer företedde utan tvärtom i den alltför ängsliga attityden inför det dubbelproblem, som utgjordes av trycket utifrån med dess krav på skadeståndslikvider och den i viss växelverkan härtill i det inre häftigt stigande nazistiska flodvågen, och framför allt i fastklamrandet vid Hindenburgs person, i vars omgivning dolde sig de anonyma krafter, som till sist skulle finna tillfället att rikta dödsstöten mot efterlåtenhetens regim.

Brünings fall framlockade på så sätt dessa junkrarnas och militaristernas krafter ur intrigkamarillans inre gemak i ljuset för att i Hindenburgs mäktiga skugga uppehålla den presidentregim, som bildade Weimarrepublikens slutfas. Med stor karakteriseringsförmåga beskriver François-Poncet rikspresidenten och den »Herrenklubb», som handlade eller antogs handla i hans namn. Någon gång årligen brukade den gamle ärekrönte krigaren framträda inför diplomaterna med sin mäktiga gestalt och bjudande auktoritet, vilken även utstrålade en viss godhet och välvilja. Eleganten och favoriten i hans lilla krets var Franz von Papen, som trots sin gallofila fernissa och fransklotringska förbindelser dock aldrig kom François-Poncet särskilt nära. Ehuru det kring hans namn alltid stod en doft av ovederhäftighet och lättsinne skiftar François-Poncet ändå dagrar och skuggor över det papenska regeringsfögderiet på ett för dess huvudman relativt fördelaktigt sätt: han uppnådde vissa resultat utåt, främst skadeståndsfrågans definitiva lösning och odlade på det hela taget den tyska nationalismen i modesta »wilhelminska» former. Papens ansvar för Tysklands öde kom i stället att ligga i de intriger han av personlig rancune underhöll mot efterträdaren, general von Schleicher, i vilken vi möter ännu en prominent medlem av den hindenburgska kretsen.

Ett intrigant och nedsättande tal från den senares sida om Papens förutsättningar för fortsatt kanslerskap kom Hindenburg att resolut uppfordra generalen att själv axla regeringsbördan och ställd mot väggen befann sig Schleicher sålunda plötsligt och mot sin vilja på kommandobryggan av ett fartyg i rykande storm. Efter två månaders osäker och modlös seglats utmynnade också hela regeringsexperimentet i ett perfekt fiasko. François-Poncet hade goda och förtroendefulla förbindelser med Schleicher och han följer med sympati hans försök att besvärja hitlerfaran i form av en splittringstaktik genom kontakten med avfällingen Gregor Strasser och hans strävan att bli massornas »sociale general», vilket tyvärr dock endast blev liktydigt med aristokraternas »röde general», och hur allt så strandade på de papenska ränkerna, vilka omsider övervunnit Hindenburgs motstånd mot att sluta »den böhmiske korpralen» i sina armar.

Emellertid skulle upphovsmännen till det parlamentariska slutspelet den 30 januari 1933, vilka blott åsyftat att få i sin hand ett instrument för vissa vällovliga syften, t. ex. fackföreningarnas krossande, nationens remilitarisering, en skarpare utrikespolitisk kurs o. s. v. röna stor besvikelse. Fanatikern och viljegeniet Adolf Hitler i spetsen för den mäktigaste folkrörelsen i Tysklands historia lät ej binda sig av

de konstfulla, spindelvävsliknande intrigtrådar, med vilken man hade tänkt sig att kunna snärja hans steg. Visserligen kunde Tredje rikets upptakt, den högtidliga statsakten i den gamla garnisonskyrkan i Potsdam, med vilken den nya riksdagen öppnades den 21 mars 1933 synas reaktionärerna som ett välbehagligt skådespel: starkt betonades här sambandet mellan den gamla tidens stora nationella minnen, företrädda av Hindenburg i sin ståtliga, gammaldags uniformsgala och den nya tiden med dess dådkraftiga program, representerad av Adolf Hitler. De båda männen harangerar och räcker inför menigheten varandra handen i symboliskt handslag. François-Poncet förmedlar väl den starka stämning, som låg över den av levande ljus upplysta salen, där man med eller mot sin vilja förnamn något av vingslagen av Fredrik den stores och Bismarcks ande.

Emellertid störtade händelserna snart okontrollerat över varandra revolutionsvåren 1933. Mot intrycket av de bruna bataljonernas ohämmade knölpåksvalde på gator och torg sökte Papen lugna sig med den småleende anmärkningen: »S. A. rasar ut!» men blott några få dagar efter Potsdamceremonien lät sig Stahlhelmorganisationen, för vilken Hindenburg var skyddsherre upplösas utan protest från Seldte, dess karaktärlöse ledare, eller från Hindenburg själv, som av fruktan för inbördeskriget ej vill bryta sin passivitet. Och varför i ålderns sena höst kasta sig ut i dylika äventyrligheter, när han lugnt kunde njuta av den upphöjda ro, som tillkommer honom som djupt vördad landsfader liksom av de hyllningar, som nazisterna skickligt arrangerar i form av parader och nationalgåvor, spekulerande i den gamles kända girighet? Denna foglighet sträckte sig ända därhän, att han efter »de långa knivarnas natt» den 30 juni 1934 sände Hitler ett tacktelegram trots Schleichers öde och Papens ett ögonblick hotfulla belägenhet. Detta tillskriver François-Poncet påtryckningar från omgivningen, som trots allt måste delat storborgerlighetens och de militära spetsarnas lättnad över likvideringen av nazistpartiets radikala flygel. Vad Schleicher beträffar är det intressant att se, att François-Poncet inte helt avvisar möjligheten av ett samröre med Röhm, hänvisande till generalens oförminskade oppositions- och intriglystnad och hans desperata önskan att få en huggvärja i sin hand. Men den karakteristik han ger av Röhm gör dock hypotesen svårfattlig. Röhm var frontofficeren med dennes hela avsky för det bårkratiserade riksvärnet, vilket han ville förvandla till en brun folkarmé, och han välvde planer på att inom denna nyskapelse själv bekläda överbefälhavarens post. De båda männen representerade alltså var sin flygelopposition mot Hitler med oppositionsställningen såsom det enda gemensamma.

När dessa vilda händelser utspelades led Hindenburgs liv mot sitt slut, och om hans undfallenhet i dessa hans sista dagar var stor, tror dock François-Poncet inte, att den gick så långt, att han satte sitt namn under det dokument, som efter hans död utgavs för att vara hans politiska testamente. François-Poncet anför de misstänkta, oupplärade omständigheterna i saken och antyder en egen teori, dock utan nämnvärt bevisvärde. Det för de nya makthavarna gynnsamma

innehållet *kan* dock motsvara om inte den kejsartrogne Hindenburgs egna, så dock hans omgivnings tänkesätt efter närmandet mellan Hitler och riksvärnet efter den 30 juni. Man jämföre Otto Strassers teori om faneden som officerskårens tack till Hitler för att han slog tillbaka de röhmska anslagen mot riksvärnet!

Före den 30 januari 1933 hade François-Poncet helt naturligt ej haft några förbindelser med nazistledarna eller några direktintryck av dem med undantag för det dramatiska sammanträdet i tyska riksdagen den 12 september 1932, då Göring visade lejonklon som politiker genom att vägra Papen ordet och därigenom framkallade ett förkrossande voteringsnederlag för regeringen. Med Göring kom François-Poncet — i motsats till sådana män som Himmler, Goebbels och Rudolf Hess, vilka till följd av bristande språkkunskaper, ringa bildning eller arrogans och misstänksamhet visade stark återhållsamhet i sitt umgänge med diplomaterna — tidigt på god fot, och han har en viss känsla för hans obestridliga charm à la färgrik nordisk renässanstyrann liksom en hög uppskattning av hans mångsidiga kapacitet. Under Hitlertysklands tolvåriga historia framträder ju Göring i de mest skiftande roller. En av hans första var tydligen som primus motor i riksdagsmordbranden, där François-Poncet själva brandkvällen gjorde en iakttagelse, som tydde på, att vad som skedde ej var ovälkommet för regeringskretsarna. Det var det besynnerliga yttrandet av minister Schwerin von Krosigk, som denna afton var hans gäst på ambassaden. Denne utropade nämligen: »Gud ske lov!» när nyheten om branden delgavs honom. Om detta väl mera får fattas som en tanklöst framkastad frivolitet, fick François-Poncet några dagar senare via Sovjetambassaden den upplysning han ansåg klarlade de styrandes, enkannerligen Görings roll i saken. Den omtalade, att mordbrännarna praktiserat sig till och från riksdagshuset via en hemlig gång, som ledde från talmansbostaden, där ju Göring då residerade, till riksdagshuset. Uppgiften hade ryssarna fått av en riksvärnsofficer, som därvid på sitt vis trodde sig kunna förekomma en tysk-rysk brytning, vilken han antog skulle bli följd av en propagandakampanj, upplagd på grundval av riksdagsbranden.

François-Poncet nämner ej, när han första gången såg Hitler, men troligt är, att det ej var förrän vid den omtalade statsakten i Potsdam. Redan vid sitt första personliga sammanträffande med honom frapperades han emellertid av vulgäriteten i hela dennes typ och uttryckslösheten i hans blick, som långtifrån någonsin hade någon magnetisk dragningskraft på honom. Blott när Hitler brukade bli exalterad liksom elektriserades hans person, men François-Poncet kunde aldrig komma inom Hitlers andliga verkningskrets, och de ryktbara vredesutbrotten skulle han blott komma att finna mer komiska än skräckinjagande. Hitler själv ansåg dock, att han lyckats vinna François-Poncets förtroende. Det förklarar också den ställning som persona grata, som ambassadören trots sin ofta ådagalagda ironiska syn på Tredje rikets händelser och människor intog och den ovanliga öppenhet, med vilken han inte minst sedan han blivit diplomatiska kårens doyen kunde tala till föhrern. Som pikant jäm-

förelse nämner han, att när han 1938 förflyttades till Rom, han där blev föremål för en ohövlighet, som han i nazisternas Berlin aldrig kunnat drömma om. Några nazistiska sympatier hade François-Poncet givetvis inte, och vid Frankrikes ockupation arresterades han, sedan man kommit underfund med arten av Berlinambassadens depesch-material. Dock är det inte utan sitt intresse, att han, när han gör en överblick över nationalsocialismens första år av maktutövning, trots allt inte kan återhålla en slags motvillig beundran inför de resultat, som nåtts och framför allt den snabbhet och säkerhet, med vilka de nåtts. Redan vid utgången av år 1933 var skapelsen av Tredje riket ett faktum. De kommande åren skulle blott ytterligare öka dess makt och styrka men ej förändra dess struktur, dess mentalitet, dess mål och metoder.

Det var under dessa år som Frankrikes kollektiva säkerhetssystem, baserat på N. F:s principer, luckrades upp av Hitler med tillhjälp av den bilaterala förhandlingsmetod för uppgörelser stater emellan, som denne använde, och som François-Poncet genomskådade såsom blott avsedd att underlätta framtida aggressioner. De diplomatiska händelserna 1934 med det väl avskärmade intrigspelet kring den tysk-polska pakten ger i sina enskildheter ett intressant exempel. Likaså Hitlers försök ungefär samtidigt att på samma sätt som före honom Schleicher upptaga direkt kontakt med Frankrike i rustningsfrågan, syftande till en allmän reglering av förbindelserna och inneslutande en egendomlig propos till Saarfrågans lösning utan folkomröstning. François-Poncet avslöjar här, hur nära en uppgörelse i huvudfrågan faktiskt var. Man hade resignerat inför möjligheterna att kunna hindra tyskarnas rustningar, och François-Poncet var böjd att utan alla illusioner förorda det tyska förslaget, som tycktes laborera med någon slags kontroll i en eller annan form, framför en hemlig och följaktligen vild upprustning. Han lyckades i Paris vinna utrikesminister Barthou för saken, men hela uppslaget föll på Tardieus förbittrade och doktrinära motstånd, vilket blev bestämmande för hela kabinettet Doumergues hållning.

Det spända utrikespolitiska läget urladdade sig på sommaren 1934 i Österrike. Beträffande händelserna kring Dollfussmordet går François-Poncets argumentering ut på att framställa riksregeringen som inspiratör till kuppen och han ser i Hitlers hållning att återsända de kuppakare, som genom tyska ambassadens förmedling lyckats uppnå tysk mark, något djupt komprometterande. »Qui s'excuse s'accuse» är här alltså helt enkelt hans motto, vilket dock får sägas vara ett exempel på den art av argumentering att slå in öppna dörrar, som möter här och där i boken: att låta skenbart oförklarliga händelser, i jämförelse med vad som senare frambragts av förkrossande material ej alltför väsentligt i de skilda sammanhangen tjäna som bevis för nazistiska skurkstreck.

Denna läsart framträder ännu tydligare i ett följande kapitel om det senare under året inträffade Marseilleattentatet. Tendensen för tjänar att uppmärksammas, emedan den visar, att de verkliga kunskapskällorna i själva verket var väl dolda även för ambassaderna,

vilka ej höll sig med den raffinerade spionagetjänst, som behövs i Hitlers Berlin, något som också påtalas t. ex. av Berndt Gisevius i »Bis zum bittern Ende».

Mera än framställningen av själva händelserna inresserar därför den aspekt han lägger på Marseilledramat, då han konstaterar den nedsatta prestige, som därmed drabbade Frankrike i Hitlers ögon, till vilket väl i inte ringa grad den nyligen timade Staviskyskandalen även bidragit. Händelsen upptogs på film, som gav ett förtätat intryck av villervallan och handfallenheten hos såväl myndigheter som åskådare, och Göring uppvaktade skadeglatt François-Poncet med inviter att få visa honom den, vilket denne dock mindre trakterad avböjde. Hitler lät emellertid förbjuda filmen med motivering, att den var vanhedrande för Frankrike, men François-Poncet tror snarare, att det var av oro för det attentatsincitament, som den kunde innebära.

De kommande åren skulle också med sina internationella kriser gå i tecknet av svällande tysk maktkänsla och dalande fransk prestige. Dekretet om den allmänna värnplikten den 16 mars 1935 utlöste leverop för führern bland kabinetts egna medlemmar och spontana jubeldemonstrationer på gatorna. När François-Poncet framförde sin protest mötte han en Hitler, som gav intryck av en fast koncentrerad beslutsamhet. Memoarerna låter oss veta, vad François-Poncet själv ansåg, att läget krävde, och hans ståndpunkt var nu mycket extrem: Versaillesfördragets signatärmakter borde ofördröjligen draga tillbaka all representation i Berlin och i form av Öst- och Donaupakter bilda ett antityskt försvarssystem. Men hans förslag togs ej på allvar. Det blev blott Stresafrenten, där London redan börjat sitt dubbelspel med Berlin om flottavtalet, något som François-Poncet behandlar med den märkbara återhållsamhet han alltid visar beträffande engelsk politik och engelska statsmän, och så de obligatoriska N. F.-speglfäktterierna, allt en parodi på den kollektiva säkerheten. »Stormakterna talade med rättens pråk, där de skulle talat med maktens, det enda Adolf Hitler förstod», konstaterar François-Poncet med bitterhet.

Det skulle också bli fallet vid nästa stora internationella kris, som Hitlerväldet framkallade vid återtagandet av rikets suveränitet över västområdena ett år senare, ehuru långvariga underhandlingar om Locarnopakten med den fransk-ryska pakten som synkoperat motiv länge hade illa varslat om vad som förestod. Den tyska ståndpunkten — dessa båda tings absoluta oförenlighet — utlades av statssekreterare Bülow, en fulländad representant för den aristokratiska tyska diplomattraditionen med utsökt juridisk skarpsinnighet och dialektisk fyndighet. I Paris hade François-Poncet framlagt ett förslag att på förhand gardera sig mot den väntade hitlerska aktionen, men regeringen lät förstå, att den ej ville synas som om den ens räknade med blotta möjligheten av ett brott mot Locarnotraktaten och att den, om så ändå bleve, skulle anmäla Hitler till bestraffning i N. F.! Det är därför förklarligt, att reaktionen efter den 7 mars 1936 i Paris blev en allmän uppståndelse. Kabinetts medlemmar splittrade sig i två fraktioner: de krigiska civilministrarna och de fredliga krigsministrarna, vilka senare röntede medhåll från militärledningen. Det var vid detta

tillfälle, som François-Poncet enda gången under sin sjuåriga Berlinsejour jämte sina kollegor i Rom och London hemkallades till överläggning med regeringen, vilken under dessa år, vilken sammansättning den än hade, tydligen konsekvent försummade kontakten med sina sändebud och förmedlade den illa också dessa inbördes samt på ett demagogiskt sätt underordnade utrikespolitiken under inrikespolitiken, vartill kom pressens i hemlandet ständiga indiskretioner.

Sedan emellertid vårens stormar ännu en gång bedarrat, blev den stora olympiaden i augusti apoteosen över nazismens triumf. François-Poncet frammanar minnet av Erfurtkongressen från Napoleonväldets dagar och de många lysande folkfesterna förbleknade alla inför denna, där en hel värld var åskådare. Kanske att man även kan säga, att framställningen även på ett annat sätt här nått fram till sin höjdpunkt, beroende på, att man för de återstående krismättade åren med det annalkande världskriget vid synranden kan ösa en direkt kunskap ur så många andra förstarangskällor. Frankrike sjunker alltmer i makt och är inte längre den jämbördige motståndaren, som förmodar hålla Hitler stängden. I stället träder England fram, och den franska politiken blir mer och mer en politik i Englands kölvatten, något som blir fullt tydligt i München.

François-Poncets skildring av »generalskrisen» i februari 1938, som innebar de militära och diplomatiska resursernas kraftsamling i föhrrens hand, återger den anda av djävulskt skamlösa intriger och moralisk depravation, som kom till synes, när man spelade ut de gamla förtjänta männen, Fritsch och Blomberg mot varandra och på så sätt störtade dem båda. Han vet dock intet om Görings roll som skandalarrangör vid det kuriösa blombergska bröllopet, vilket blev det lilla incitamentet, som satte händelseravinen i rörelse med sina slutligen världskatastrofala följder. Fältmarskalk von Blombergs gifte med sin privatsekreterare, en ung dam, som befanns ha varit tidigare straffad, utnyttjades av Blombergs avundsmän att störta honom ur föhrrens gunst, och i samband med denna skandal skjuts också arméchefen, general von Fritsch fram i direkt och modig opposition mot Hitler i en uppgörelse, där anklagelser och motanklagelser haglade i allt, som överhuvud skilde armén och partiet i deras syn alltifrån världspolitik ända ned till »etikettfrågor». Sålunda kolliderade alla i väl arrangerade moment, och i sista rondan dyker Himmlers polis upp med en f. ö. bottenfalsk anklagelse mot Fritsch för homosexualitet. Hitler blev naturligtvis ursinnig över allt som förekommit och beslöt, att grundligt och i ett sammanhang vräka hela den reaktionära barlasten, såväl inom armén som diplomatien överbord. Härmed hade de extremistiska intrigörerna nått sitt mål. Att Göring i sammanhanget sökt knuffa sig fram till överbefälhavareposten, ehuru han tills vidare fick nöja sig med marskalkstavens granna ögonfägnad, tycks François-Poncet åtminstone ha en viss uppfattning om, ehuru han inte lika tydligt som Gisevius kan blottlägga de olika drivkrafterna bakom förändringarna.

Även när det gäller Münchendagarna fäster man sig mindre vid eventuellt nya fakta i händelsebilden än vid hans avporträttering av

de agerande personagerna. Han berör med ytterst varsam hand hela uppgörelsen, och man blir knappast riktigt klar över, hur han personligen ställde sig till den. Vad han emellertid fick ett särskilt — ehuru knappast riktigt — intryck av, var det inflytande, som Mussolini personligen utövade på Hitler. Det var också denna omständighet, som framkallade det utbyte av Berlin- och Romambassaderna, som François-Poncet fick göra efter München, då han med sina kunskaper och erfarenheter på sin nya post antogs indirekt via Mussolini kunna inverka på Hitler. Av ett utomordentligt intresse är därför det kapitel i boken om Hitler och Mussolini, som sedermera fogats som företal till en fransk utgåva av de båda diktatorernas skriftväxling och i vilket han anställer karaktärsanalyserande jämförelser, som få samtida är bättre skickade än han att verkställa. Han konstaterar, att psykologiska hinder av betydande art för deras ömsesidiga förståelse genast förelåg vid deras första möte i Venedig i juni 1934, och det är tvivelaktigt, om dessa någonsin övervanns. Mussolini med sin latinskt klara och logiska intelligens, sin mångsidiga bildning, sina utåtriktade intressen på livets skilda områden, stöttes bort av den intuitive och visionäre Hitlers fanatiska och förvirrade ordsvall och hans på en gång servila och obalanserade uppträdande. Mussolini var arbetsmänniskan, som grep in i styrelsens olika grenar, medan Hitler hyste en panisk motvilja mot all regelbunden verksamhet. Ämbetet som Tyska rikets kansler var ju hans livs första ordnade och avlönade heltidsanställning! Mussolini var utom fråga den överlägsne, den mest Napoleonliknande av de två, och han måste ha känt det. Ändå lät han sig av den andre, »den besatte» ledas som viljelöst mot undergången. Ty, som François-Poncet konstaterar, ingenting i vare sig den enes eller den andres liv har för dem båda varit mera ödesdigert än deras ömsesidiga vänskap. Det var den som möjliggjorde världskrigspolitiken, och som skulle föra fram till den fruktansvärda stund, då Hitler sände dessa sista ord till sin vapenbroder: »Vänskapen i livet är slut; vänskapen efter döden börjar...!» Ej mindre fruktansvärd hade då den hitlerska ledningen blivit för hans folk. François-Poncet bringar i åtanke den gamla tyska fabeln om råttfångaren i Hameln, som bildar den effektfulla slutvinjetten till hans arbete: Den bizarre främlingen med blek hy, fanatiska ögon och hårluggen i pannan, som med sina fascinerande locktoner går före och leder alla stadens råttor i den närbelägna floden, vars vågor inom kort slagit samman över honom själv och över dem alla...

Hwang Tsu-Yü, *Det blommande granatäppleträdet*. P. A. Norstedt & Söner 1948.

För dem som i denna bok vänta sig en skildring av kinesiska förhållanden i stil med Pearl Bucks bekanta romaner, blir den säkert en missräkning. Här förekomma inga psykologiska analyser av människors handlande och inga »romanser» i västerländsk mening. Den är, som författaren själv säger, en mycket enkel bok om en mycket enkel familj i Kina, rättfram och lättfattligt skriven; framförallt

bära de relaterade händelserna en prägel av sanning, upptecknade som de äro ur författarens eget minne eller från första-hands berättelser av hans mor. Och dock finns i boken säkerligen ett outtömligt stoff till en voluminös släkthistoria i Arnold Bennet-stil, behandlande de tre generationer av hans familj som författaren själv känt. En underbar bakgrund för en sådan skildring erbjudes av farfadern och hans två yngre bröder, odugliga lättingar som förslösa sin rikedom på opiumrökning och mahjongspel, uppblandat med de oändliga komplikationer som uppstå genom farfaderns fem hustrur, den ena efter den andra, av vilka den sista förut var hans sonhustrus slavglicka, som sålunda upphöjes till dennas svärmor med all en sådans auktoritet i ett kinesiskt hus.

Den kanske mest intressanta karaktären i boken är författarens far, vilken trots både den moraliskt depraverade atmosfären i hans familj och hans senare uppfostran i en modern skola och universitet, utvecklas till en strikt konfusian av gamla stammen, med förakt och sorg följande den samhällsupplösning som enligt hans egen mening åtföljt allt så kallat modernt tänkande hos den yngre generationen. Han representerar alltså precis den politiska ståndpunkt som allt mer intagits av Chiang Kai-shek personligen och än mer av den kände politikern Chen Li-fu. Man torde utan överdrift kunna våga det påståendet, att det är just denna urkonservativa hållning som på sista tiden lett till dessa herrars fall kanske mer än alla kommunistiska militära segrar. Författaren har också, kanske av denna anledning, rätt många beska sanningar att säga om konfusianismen och speciellt dess inflytande på familjelivet och på skolbarnen. Men han glömmar, enligt anmälares åsikt, att påpeka det underbara resultat som just dessa Confucius' läror åstadkommit beträffande kinesernas livskonst och framförallt deras oförlikneligt behagliga sätt att umgås med andra människor. Det är väl intet annat än författarens blygsamhet som gjort, att han glömt detta, vilket jämte den försynta och ursäktande ton med vilken han omtalar även sina mest diskredita släktingar, tvingar en att inse, att han jämte sin moderna uppfostran också gått i skola hos Confucius — till stor nytta för honom själv.

I sin helhet är boken ett mycket värdefullt bidrag till belysande av den kris som pågått i det gamla Kina alltsedan sekelskiftet, och som kanske först nu står inför ett avgörande. De många interiörerna från kinesiskt familjeliv äro roande och — från västerländsk synpunkt sett — pittoreska.

Översättningen förefaller att vara väl och samvetsgrant gjord utan större misstag. Ett par små ofullkomligheter påpekas härmed. När författaren beskriver de textböcker som en skolpojke begagnade i gamla tider nämnes en bok med »hundra familjenamn». Det bör vara en bok med »de hundra familjenamnen», då det icke finns mer än hundra. »Valda stycken från Confucius» kallas i regel för Confucius' Analekter och äro just en av de »Fyra Böckerna» som nämnas.

Carl Taube.